

УДК 316.334:21

Любчук В.В., Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ВОЦЕРКОВЛЕНА МОЛОДЬ ЯК СУБ'ЄКТ ПОЗАКУЛЬТОВИХ ПРАКТИК СУЧАСНИХ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ

У статті розглянуто роль воцерковленої молоді у здійсненні позакультових практик сучасних християнських церков. Розкрито зміст понять «культові практики» та «позакультові практики». Проаналізовано результати проведеного автором якісного дослідження, цільову групу якого склали молоді люди – прихожани християнських церков Волині. Визначено характер, зміст, мотиви участі віруючої молоді у позакультових практиках, їх роль у формуванні моральних якостей особистості та підвищенні рівня духовності в суспільстві.

Ключові слова: воцерковлення, воцерковлена молодь, позакультові практики, культові практики, християнські церкви, суб'єкт позакультових практик.

В умовах становлення громадянського суспільства в Україні Церква як соціальний і релігійний інститут дедалі більше уваги приділяє позакультовій діяльності, розвиток якої залежить не тільки від священнослужителів, але й від віруючих, у тому числі воцерковленої молоді.

Слід зазначити, що соціологи та, значною мірою, релігієзнавці у своїх дослідженнях більше уваги приділяють вивченню культової діяльності християнських церков. Цьому питанню присвячені праці А. Колодного, Л. Филипович, О. Сагана, Ю. Решетнікова, О. Недавної, М. Парашевіна, Л. Рязанової, А. Ніколаєвської та інших. Вивчається також думка різних соціальних груп щодо релігійних практик, перш за все культової діяльності. Роль окремих соціальних груп, зокрема молоді, у релігійній діяльності (практиках) висвітлено в монографії Н. Гаврилової [1]. У працях української дослідниці А. М. Ніколаєвської акцентується увага на ролі релігії у формуванні моральних цінностей студентської молоді [2]. Щодо позакультової діяльності християнських церков і ролі молоді у її здійсненні, то, на наш погляд, ця проблема вкрай недостатньо представлена у наукових, зокрема соціологічних, публікаціях. З огляду на це, проведене нами якісне дослідження можна вважати однією з перших спроб соціологічного аналізу позакультової діяльності та ролі воцерковленої молоді в процесі її становлення та розвитку.

Отже, **метою** цієї статті є дослідження характеру, змісту та мотивів участі воцерковленої молоді в позакультових практиках сучасних християнських церков.

Перш ніж аналізувати результати нашого якісного дослідження, визначимо його основні поняття. Насамперед, зазначимо, що замість понять «культова діяльність» і «позакультова діяльність», поширених у науковому дискурсі, у своєму аналізі обраної проблеми ми використовуємо поняття «культові практики» та «позакультові практики», які, на нашу думку, більш чітко відображають особливості відповідних феноменів. Під культовими практиками ми розуміємо сукупність узвичаєних дій учасників християнських обрядів, які здійснюються в межах певної релігійної традиції завдяки актуалізації певної релігійної мотивації, цінностей та установок і спрямовані на розв'язання завдань тієї чи іншої християнської церкви. Позакультові практики ми визначаємо як когнітивно-ментальний феномен, який актуалізується завдяки певній релігійній мотивації, цінностям, установкам і поведінці, спрямований на реалізацію основних завдань християнських церков як

соціального інституту та формується завдяки взаємній типізації узвичаєних дій у контексті повсякденності як інтерсуб'єктивної реальності (див. про це докладніше: [3; 4]).

До головних понять нашого дослідження входить також поняття «воцерковлення». Зазначимо, що це поняття по-різному трактується в наукових публікаціях. Так, російські соціологи розглядають воцерковлення як процес введення у віру і благочестя; як процес входження в Церкву (у цьому випадку виділяється категорія православних, які не лише хрещені в православної церкві, але й прагнуть жити по-православному) [5], як добровільне визнання людиною впливу Церкви через засвоєння встановленого в ній способу життя та способу мислення [6], як процес регулярного відвідування богослужіння та підтримки соціальних відносин у межах певної церковної громади [7]. На нашу думку, воцерковлені віруючі – це ті, що беруть активну участь у житті церкви, тобто у культових і позакультових практиках.

Переконаємося, наскільки наша думка є вірною. Для цього звернемося до результатів якісного дослідження на тему: «Участь воцерковленої молоді у позакультових практиках сучасних християнських церквах», проведеного нами у 2013 р. в Луцьку. Цільову групу нашого дослідження становить молодь – прихожани Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ), Української православної церкви Київського патріархату (УПЦ КП), Української греко-католицької церкви (УГКЦ), Римо-католицької церкви (РКЦ), Церкви євангельських християн-баптистів (ЦЄХБ), Церкви християн віри євангельської (ЦХВЕ), Адвентисти сьомого дня (АСД). Вибір респондентів зумовлений чисельністю церков, наявністю у них позакультових практик і безпосередньою участю респондентів у житті релігійної громади, до якої вони себе відносять. У ході дослідження був застосований метод глибинного інтерв'ю (усього – 50).

Інтерв'ю було проведено за такими блоками:

1. Участь воцерковленої молоді у культових практиках християнських церков, до яких вони належать:
 - ставлення воцерковленої молоді до релігії (з'ясування ролі віри в житті респондентів, їхні уявлення про те, кого можна вважати віруючою людиною);
 - мотиви участі воцерковленої молоді в культових практиках (в яких заходах брали участь, яким заходам надають перевагу);
 - рівень залучення до культових практик (з'ясування частоти відвідування храму та участі в обрядових традиціях, а також мотивів, що спонукають до цього);
 - звернення у повсякденному житті до релігійних текстів (молитов), частота використання та мотиви, що спонукають до цього;
 - наявність та читання літератури з релігійної тематики (частота читання, мотиви вибору літератури).
2. Участь воцерковленої молоді в позакультових практиках християнських церков, до яких вони належать:
 - ставлення воцерковленої молоді до позакультових практик: особиста оцінка поширення позакультових практик у діяльності церкви, до громади якої належать респонденти, та поширення такого напрямку діяльності в інших церквах; рівень інформованості молоді про позакультові практики та їх спрямованість;
 - мотиви участі воцерковленої молоді в позакультових практиках церков, до яких вони належать, заходи, в яких вони брали участь;
 - види позакультових практик, яким надає перевагу воцерковлена молодь.
3. Роль позакультових практик у формуванні сучасної молоді людини:
 - думка воцерковленої молоді щодо впливу позакультових практик на виховання молоді, характеру та засобів їхнього виховного впливу;

- види позакультових практик, які є привабливими для молоді, думка молоді про те, які позакультові практики необхідно розвивати Церкві;
- засоби стимулювання участі молоді в позакультових практиках.

Ми сформулювали припущення, що воцерковлена молодь активніше братиме участь у позакультових практиках, аніж інші групи молоді, зокрема студентська невоцерковлена молодь. Крім того, на нашу думку, зацікавити воцерковлену молодь у позакультових практиках можливо значною мірою заходами, які спрямовані на задоволення їхніх потреб та інтересів (така гіпотеза набула підтвердження в дослідженні студентської молоді) [4].

Отже, перейдемо до викладу результатів якісного дослідження. Спершу проаналізуємо інтерв'ю з тими, хто відносить себе до віруючих православних церков, зокрема УПЦ КП та УПЦ. Зазначимо, що в соціології релігії категорія віруючих виокремлюється за такими ознаками: самооцінка; зміст свідомості; поведінка, зумовлена змістом свідомості [8, с. 72]. Як підкреслювалося вище, перший блок питань нашого інтерв'ю мав на меті з'ясувати, який зміст вкладає респондент у поняття «віруюча людина», наскільки сам опитаний є віруючою людиною, чи дотримується він церковних канонів, застосовує у повсякденному житті молитви, читає релігійну літературу. Як виявилось, на думку прихожан УПЦ КП, віруючою є особистість, яка (цитуємо наших респондентів) «*вірить у Бога*», «*любить Бога та ближнього свого*», «*відвідує богослужіння*», «*дотримується заповідей Божих*», «*повинна бути прикладом для інших*». З огляду на отримані відповіді, можемо зробити висновок, що для прихильників УПЦ КП віруюча людина має бути воцерковленою, лише за такої умови вона підтверджує свою віру.

Релігійна мережа України є досить різноманітною. Так, станом на 1 січня 2013 р. налічувалося понад 30 тис. церковних громад і релігійних організацій [9]. З огляду на це, у нашому дослідженні ми звертали увагу на мотиви, якими керувалися респонденти при обранні тієї чи іншої конфесії. З'ясувалося, що із семи опитаних молодих людей – прихожан УПЦ КП двоє пояснили свій вибір конфесії сімейною традицією: «*це є віра діда-прадіда*» (Наталія, 22 роки), «*це віра моїх батьків*» (Андрій, 24 роки). Інші респонденти вказували на мотиви, пов'язані, з одного боку, з особистими переконаннями, з іншого – з необхідністю бути належними до церкви. Отже, вибір конфесії та конкретної церкви може бути зумовлений як традицією, впливом найближчого оточення (батьків, рідні), так і самостійним свідомим рішенням, власними міркуваннями молоді людини. Пояснюючи свій вибір саме УПЦ КП, наші респонденти зазначали, що керувалися тим, що саме ця конфесія є українською церквою і богослужіння проводиться тут українською мовою.

Підтвердженням того, що наші респонденти є воцерковленими, стали результати аналізу частоти відвідування ними церкви. Лише одна респондентка відвідує храм один раз на тиждень, інші засвідчили про постійне відвідування храму – по декілька разів на тиждень. Обов'язковим для всіх опитаних є відвідування храму у великі свята. Для прихожан УПЦ КП відвідування храму є духовною потребою, церква для них є «*обителлю Бога, де його можна знайти та де можна з ним поспілкуватися*» (Анатолій, 21 рік).

Одним із критеріїв, за яким вчені, зокрема соціологи, визначають віруючу людину, є знання релігійних текстів (молитов) та звернення до них у повсякденному житті. За результатами дослідження, молодь, що належить до УПЦ КП, регулярно звертається до молитов у повсякденні (як правило, ранкових і вечірніх молитов, а також «Отче наш», «Символ Віри», Псалом 50, Псалом 90). З'ясувалися і мотиви звернення до молитов. Абсолютна більшість респондентів вказали на задоволення через молитву духовних потреб («*спілкування з Богом*», «*за покликом душі*»). Лише двоє із опитаних молодих людей вказали, що вони звертаються до молитви у зв'язку із життєвими негараздами («*при хворобі*», «*проблеми, що їх ставить життя*»). З'ясувалося також, що респонденти досить активно звертаються до релігійної літератури,

не обмежуючись лише читанням Біблії, житій святих, а виявляючи інтерес і до сучасної релігійної літератури. Зокрема, були названі такі твори, як «Несвяті святі» архімандрита Тихона (Шевкунова), «Небесний вогонь» О. Ніколаєва; серед інших авторів згадувалися Феофан Затворник, а із сучасних – О. Мень. Таким чином, зацікавленість у релігійній літературі та застосування молитов засвідчують особистий інтерес до релігії опитаної нами молоді.

Наступний блок запитань стосувався позакультових практик. Варто відмітити, що, як правило, воцерковлена молодь позитивно ставиться до таких практик, вважаючи їх справою, що здійснюється на благо Церкви. Молодь УПЦ КП особливо наголошувала на соціальному характері позакультових практик, їхній спрямованості на розв'язання суспільних проблем, на допомогу людям, які цього потребують.

Дослідження показало, що участь православної молоді в позакультових практиках, насамперед, здійснюється в контексті функціонування молодіжних організацій, які створюються під патронатом церкви, але все-таки є досить самостійними у визначенні напрямів своєї діяльності (наприклад, братства в УПЦ КП¹, товариства в УПЦ). Діяльність таких організацій може обмежуватися окремими напрямками або бути достатньо розгалуженою. Членами організації є молоді люди 23–32 років.

Прихожани УПЦ КП – це переважно працююча молодь. Основними напрямками їхньої діяльності як вірян є надання допомоги бідним, людям з особливими потребами, дітям-сиротам, організація літніх таборів, паломницьких поїздок, різноманітних свят, вертепів тощо. Серед мотивів участі в позакультових практиках називалися такі, як: *«необхідно для душі, погано жити лише для себе»* (Оксана, 26 років); *«щоб допомагати людям»* (Юлія, 23 роки), *«важко їм корисними для себе»* (Руслан, 24 роки). Абсолютна більшість опитаних підкреслювала, що участь у позакультових практиках сприяє формуванню відчуття своєї потреби людям та суспільству, самореалізації.

Відповідаючи на запитання про причини поширення позакультових практик у діяльності Церкви, зокрема УПЦ КП, респонденти вказували на зростання ролі Церкви як соціального та релігійного інституту, її можливостей у наданні допомоги різним верствам населення. Найбільше уваги позакультовим практикам, на думку молоді УПЦ КП, приділяють православні церкви (перш за все УПЦ КП та УПЦ), дещо менше – протестанти (ЦХВС, ЦЄХБ та АСД) та католики (УГКЦ та РКЦ).

У процесі спілкування з молоддю УПЦ КП вдалося з'ясувати її думку щодо впливу Церкви, а також позакультових практик на формування особистості віруючого, насамперед молодого. Позакультові практики, з погляду опитаних, *«допомагають зростати духовно»* (Наталія, 30 років), *«формують позитивні риси характеру»* (Андрій, 27 років). Серед основних напрямів позакультових практик, які варто розвивати Церкві, називалися благодійність, допомога знедоленим, зокрема дітям-сиротам, культурно-освітня діяльність, паломництво. Висловлюючи своє ставлення до позакультових практик, молоді віруючі, з одного боку, акцентували на важливості свідомої участі в них, зумовленої власним прагненням, бажанням допомогти людям, з іншого боку, підкреслювали, що це є їхнім обов'язком, який пов'язаний з приналежністю до релігійної громади не номінально, а реально.

Аналізуючи відповіді молоді УПЦ на наші запитання, ми звернули увагу на те, що обрання саме цієї конфесії респонденти здебільшого пояснювали сімейною традицією: *«мене водила бабуся»* (Роман, 22 роки), *«цю віру обрали мої батьки»* (Тетяна, 27 років). Інші мотиви вибору конфесії пов'язані з розумінням саме цієї церкви як *«істинної»* (Ірина, 29 років) та *«Єдиної, Святої, Соборної і Апостольської Церкви»* (Наталія, 31 рік). Отже, визначальну роль

¹ Молодіжне православне братство Преподобного Миколи Святоші, Князя Луцького (www.pramol.rel.org.ua), засноване у 2004 р.; Волинське крайове братство св. ап. Андрія Первозванного, засноване у 1617 р. на теренах новоутвореної держави Речі Посполитої, до якої тоді входила і Волинь, але таку назву братство носить з 1990 р.

у виборі УПЦ відіграло найближче оточення та її сприйняття як канонічної, «правильної» церкви.

Як і молодь УПЦ КП, молодь УПЦ досить часто відвідує храм (найрідше один раз на тиждень). На релігійні свята та в неділю, на думку опитаних, відвідування храму є обов'язковим. Таке ставлення молоді до участі в культових практиках зумовлюється прагненням задовольнити духовні потреби та поспілкуватися з Богом у разі життєвих негараздів: «знаходжу спокій від суєти, набираюсь сил душевних» (Роман, 24 роки), «спонукають різні життєві обставини» (Наталія, 22 роки), «потреба у спільній молитві та спілкуванні з Богом» (Дмитро, 28 років), «у храмі знаходимося ближче до Бога, маємо можливість приступити до Тайнств Сповіді та Причастя» (Світлана, 23 роки). Молоді віруючі УПЦ постійно звертаються в повсякденному житті до молитви (крім названих, згадувалися такі молитви, як «Да воскресне Бог!», «Царю Небесний», «Богородице, Діво, радуйся!», «Символ віри»). Головні мотиви звернення до молитов стосувалися задоволення духовних потреб: «спонукає любов до Бога» (Роман, 24 роки), «віра та стан душі» (Дмитро, 28 років). У процесі інтерв'ю респонденти також акцентували на необхідності підтримання зв'язку з Церквою та Богом. Саме молитва, на їхню думку, дає можливість відчути свою належність до релігійної громади та за її посередництвом спілкуватися з Богом.

Причини звернення до релігійної та церковної літератури молодих віруючих УПЦ є практично такими самими, як і в молоді УПЦ КП. Респонденти вказали на регулярне читання Біблії, «Життя святих», наприклад, Тлумачення Блаженного Феофілакта. Один з респондентів серед улюблених джерел вказав на сучасну релігійну літературу, зокрема «Несвяті святі» архімандрита Тихона (Шевкунова).

Наступний блок запитань стосувався позакультових практик. Особливості їх здійснення, ставлення до них молоді та участь останньої значною мірою визначалися членством наших респондентів у православному товаристві імені Ніколи Святоші, заснованого у 2004 р. з благословення митрополита Луцького і Волинського Ніфонта. Серед напрямів діяльності цього товариства є і позакультові практики. У рамках товариства відбуваються молодіжні зустрічі, акафісти, заняття в художній студії дитячого відділення ВОПЛ, шефство над Будинком малятка, поїздки до дітей зі школи-інтернату [10]. Члени товариства, безумовно, позитивно оцінюють позакультові практики як напрям діяльності церкви. Крім перелічених напрямів роботи товариства, його члени також організовують паломницькі поїздки, беруть участь в організації та проведенні заходів, присвячених релігійним святам, тощо. На думку респондентів, участь у позакультових практиках є обов'язком для кожного християнина, така діяльність згуртовує однодумців на добрі справи. Як сказав один із учасників товариства, «молитва без діла мертва, тому молитву треба підтримувати добрими справами» (Олександр, 24 роки). Таким чином, позакультові практики для воцерковленої молоді УПЦ асоціюються передусім із соціальною діяльністю, яка спрямована на підтримку різних верств населення, особливо молоді, дітей-сиріт, людей з обмеженими можливостями.

Основними причинами поширення позакультових практик, на думку опитаної нами молоді, є, насамперед, прагнення церкви здійснювати благодійну та місіонерську діяльність, а також бажання об'єднати людей із спільними інтересами, які зацікавлені в такій діяльності. Прозвучала думка про те, що в протестантів позакультові практики є способом навернення у свою церкву нових прихожан, а в православних, зокрема УПЦ, – способом згуртування пастви для надання допомоги людям, які опинилися в складних життєвих ситуаціях. Таким чином, позакультові практики, на думку молоді УПЦ, залежно від конфесії мають різне функціональне наповнення.

Спілкування з молодими людьми показало, що в позакультових практиках бере участь молодь різного віку та статусу. На запитання про те, як можна зацікавити молодь долучитися

до позакультових практик, прозвучали різні думки: від інформування молоді про ті чи інші заходи (наприклад, через ЗМІ та за посередництвом друзів і знайомих) до власного прикладу. Але в цілому респонденти погодилися з думкою, що надзвичайно важливим є бажання конкретної молодшої людини взяти участь у позакультових практиках.

Воцерковлена молодь УГКЦ, визначаючи поняття «віруюча людина», передусім підкреслила роль віри в духовному житті кожної людини. Водночас респонденти відмітили «практичний характер» віри, який полягає в застосуванні релігійних догматів у реальному повсякденному житті. Віруючою є людина, *«яка не лише словами визнає свою віру в Бога, але також показує це своїм життям і вчинками»* (Світлана, 26 років), *«хто власними вчинками доводить свою віру»* (Ігор, 19 років). Отже, на думку опитаних прихожан УГКЦ, віруюча людина – це та, яка дотримується догматів церкви та веде християнський спосіб життя, незмінними атрибутами якого є постійне відвідування храму, знання молитов та інших релігійних текстів, читання релігійної літератури та застосування отриманих знань у повсякденні. Частота відвідування храму (від 2 разів на тиждень) вказує на реальну в цьому потребу, причому саме храм, як відзначили респонденти, дає відчуття духовної єдності з Богом. Дослідження довело, що молитва займає важливе місце в житті опитаних, тому і звертання до неї відбувається не рідше 2 разів на день, як правило, вранці та ввечері. Усі респонденти вказали на знання багатьох молитов напам'ять, до них, окрім уже названих раніше, належать такі, як «Під твою милість», «Ангел Господній», молитва про життєвий спокій, Вервиця. Основні мотиви, що спонукають до молитви, пов'язані з життєвими проблемами, необхідністю отримати моральну підтримку в процесі свого спілкування з Богом. Усі опитані, які належать до УГКЦ, приділяють велику увагу читанню релігійної літератури. Крім читання Біблії, Нового Заповіту та «Житія святих», про що згадували і православні респонденти, греко-католики звертаються і до таких періодичних видань, як журнал «Кана», а також знайомляться з такими документами церкви, як енцикліки. Наші респонденти не оминають увагою і сучасну релігійну літературу, наприклад, твори А. Грюна («Різдво – святкуючи початок», «Віднайти радість в житті»), Б. Ферреро («Короткі історії для душі») та ін.

До позакультових практик молодь УГКЦ, як і православна молодь, ставиться схвально, вважаючи, що таким чином з'являється можливість долучити віруючих, зокрема молодь, до справ церкви та суспільства. Позакультові практики, на думку молодих людей, уможливають активність прихожан, що є одним із факторів, які зумовлюють появу та поширення таких практик у діяльності Церкви як соціального та релігійного інституту.

Респонденти також відмітили власну активну участь у позакультових практиках, зумовлену як прагненням отримати нову інформацію, нові знання, розвивати особистість у цілому, так і бажанням надати посильну допомогу людям, які цього потребують. До напрямів, які користуються популярністю, респонденти віднесли відвідування хворих і людей похилого віку, організацію таборів для дітей, зустрічі з людьми з особливими потребами. Із 7 респондентів 3 є членами молодіжної громадської організації «Українська молодь – Христові», в рамках якої ведеться активне християнське життя¹. З огляду на це, участь у позакультових практиках молодих віруючих УГКЦ має не ситуаційний, а постійний характер. На думку греко-католицької молоді, найбільше уваги позакультовим практикам приділяють католики та протестанти, зокрема ЦЄХБ.

Третій блок інтерв'ю стосувався з'ясування, як пам'ятаємо, впливу позакультових практик на формування молодшої людини. Молоді віруючі УГКЦ, як і православна молодь,

¹ «Українська молодь – Христові» – всеукраїнська молодіжна християнська громадська організація, яка працює в рамках молодіжного мирянського апостолату. Метою діяльності є об'єднання християнської молоді для пропагування християнської моралі, поширення християнського світогляду, популяризації в молодіжному середовищі християнського способу життя шляхом виховання членів організації на християнських засадах, у душі духовності, готовності працювати для добра Церкви та українського народу (коротко про УМХ: <http://dyvensvit.org/reference/7103.html>).

підкреслили виключно позитивну роль позакультових практик у цьому процесі. На їхню думку, позакультові практики збагачують молоду людину духовно, позбавляють від впливу шкідливих звичок, що особливо актуально в сучасному суспільстві: позакультові практики *«позитивно впливають не лише на тих, на кого спрямована діяльність, але й на самих учасників»* (Ігор, 22 роки).

На думку греко-католицької молоді, зацікавити людину взяти участь у позакультових практиках можливо, застосовуючи різні способи, але найважливішим є особисте прагнення молодої людини, вплив ЗМІ, а також ініціатива Церкви.

Звернемося до аналізу думок молоді РКЦ. Переважна більшість опитаних вважає, що віруючою людиною є та, яка не лише вірить у Бога, дотримується заповідей і відвідує храм, але й бере участь у позакультових практиках, тобто сучасний віруючий має бути активним учасником церковної діяльності. З 5 респондентів лише у 2 обрання РКЦ було зумовлене вибором батьків, для інших цей вибір був зроблений з особистих причин: *«шукання Бога живого, прагнення спільноти однодумців»* (Василь, 23 роки), *«за покликом серця»* (Ганна, 21 рік), *«моя душа відпочиває, коли я на службі»* (Оксана, 25 років).

Частота та причини відвідування храму римо-католицької молоді (не рідше 1–2 разів на тиждень), як і греко-католицької, мотивується задоволенням духовних потреб. Значущу роль у житті молодих людей відіграє молитва, яка здійснюється, як правило, щоранку та щовечора. Найчастіше звертаються до таких молитов: «Отче наш», «Радуйся, Маріє!», «Вірую», «Ангел Господній».

Римо-католицька молодь охоче читає Біблію та життя святих, церковні документи (з 3 з 5 респондентів) та такі періодичні видання, як молодіжні журнали «Любите друг друга!» та «Credo».

Схвально ставиться молодь і до позакультових практик, оскільки вони дають можливість допомогти іншим людям. Сприймаючи позакультові практики як соціально зорієнтовану діяльність Церкви, молоді віруючі спрямовують їх на надання допомоги бідним, хворим і самотнім людям. Такою діяльністю займається благодійна організація «Карітас». Серед основних причин участі в позакультових практиках молодь зацентрувала увагу на допомозі іншим, оскільки *«християни – це люди, які ділом підтверджують свою віру»* (Оксана, 28 років), *«тому що цьому вчить Біблія»* (Василь, 19 років). Поширення позакультових практик, на думку віруючої молоді, має на меті допомагати усім людям. Заходи, в яких респонденти брали участь, незмінно пов'язані з благодійністю – *«передновірічна роздача подарунків дітям-сиротам, малозабезпеченим, акція «Серце до серця»»* (Оксана, 25 років).

Найбільше уваги позакультовим практикам, на думку римо-католицької молоді, приділяють римо-католики, частково православні (УПЦ) та протестанти (ЦЄХБ). Відповідаючи на питання про те, які позакультові практики потрібно здійснювати в РКЦ, молодь надала перевагу вже існуючим та тим, у яких молоді люди самі брали участь: благодійність та допомога дітям, людям похилого віку та хворим. Для того щоб молодь активніше брала участь у позакультових практиках, оскільки поки що, згідно з проведеними інтерв'ю, небагато молодих прихожан працює в цьому напрямі, необхідне особисте бажання.

Звернемося до думки протестантів з питань, що нас цікавлять. Молоді люди, що належать до ЦХВЕ, відмітили, що віруючою є людина, яка не лише вірить у Бога, дотримується заповідей Божих, але й своїми справами, зокрема позакультовими практиками, доводить свою віру. З 9 респондентів 3 дотримуються такої думки, інші все-таки надають перевагу культовим практикам. На відміну від православної та католицької молоді, яка обирала конфесію, спираючись на сімейну традицію, молодь ЦХВЕ керувалася іншими мотивами, передусім власними переконаннями, які ґрунтуються на «зрозумілому та доступному читанні Біблії» (Галина, 21 рік), *«богослів'я та форма служіння тут досить близькі до мого розуміння»* (Дмитро,

30 років). Частота відвідування храму молодими протестантами вища, ніж у православних та католиків, і коливається від 2 разів на тиждень до щоденного відвідування. Це зумовлюється, з одного боку, бажанням спілкуватися з Богом, з іншого – прагненням відчути себе частиною віруючої спільноти. Для опитаних прихожан молитовний дім постає не лише храмом, але й клубом однодумців, де відбуваються зустрічі людей із спільними інтересами. З огляду на це, молитва у протестантів відбувається в іншій формі, аніж у православних і католиків. Окрім знання «Отче наш», молодь ЦХВЕ підкреслює, що молиться переважно своїми словами, бо таким чином легше спілкуватися з Богом. Можливо, з цієї причини звернення до Бога у такий спосіб відбувається щодня та навіть декілька разів на день, що і зазначили респонденти. Серед релігійної літератури, до якої постійно, зі слів опитаних, вони звертаються, окрім Біблії, вагоме місце посідає періодика – газета «Голос надії», журнал «Благовісник», вісник «Благо» та сучасна література (М. Лукадо, Ф. Янсі, П. Янг).

Щодо позакультових практик, то респонденти підкреслювали свою прихильність до них, вказавши, що значну роль в актуалізації таких практик відіграє Церква, яка є «*організацією, покликаною взаємодіяти із суспільством*» (Дмитро, 23 роки). Окрім цього, головна мета позакультових практик, у розумінні молоді ЦХВЕ, полягає в наданні допомоги та піклуванні про людей, які цього потребують. До основних напрямів позакультових практик, які розвиваються у ЦХВЕ, молодь віднесла культурно-просвітницькі заходи, профілактику шкідливих звичок, організацію дозвілля для дітей і молоді (літні табори), надання допомоги, матеріальної та моральної підтримки різним верствам населення. Саме останній напрям найбільше користується популярністю в молоді: у благодійних акціях беруть участь усі опитані респонденти, мотивуючи це, перш за все, небайдужістю до тих негативних процесів, що відбувається в сучасному суспільстві (насамперед, поширення шкідливих звичок), а також прагненням до саморозвитку та отримання задоволення від надання допомоги іншим людям. З огляду на це, можна дійти висновку, що позакультові практики прищеплюють молоді моральні та духовні якості, здатність співчувати, бути небайдужими до чужої біди. Серед напрямів, які, на думку протестантської молоді, варто розвивати, називалися всі ті, в яких респонденти брали участь (на зразок надання допомоги різним категоріям населення), а також різноманітні форми роботи з бездомними людьми, з особами, що перебувають у місцях позбавлення волі, і т. д. З метою популяризації позакультових практик, вважають опитані, варто започаткувати серію теле- та радіопередач про цей напрям роботи християнських церков.

Опитування показало, що позакультові практики надзвичайно цікавлять протестантську молодь, вона охоче бере в них участь, головним мотивом такої участі є виключно особисте прагнення, бажання та інтереси. При цьому, на переконання респондентів, така мотивація є надконфесійною. На їхню думку, найбільше уваги позакультовим практикам приділяють протестанти – ЦХВЕ та ЦЄХБ, на другому місці – УПЦ, на третьому – УГКЦ.

А тепер звернемось до результатів нашого інтерв'ю з молодими представниками ЦЄХБ. Віруюча людина, на думку молоді ЦЄХБ, має глибоку віру в душі та намагається слідувати заповідям і «бути подібною Христу» (Віктор, 23 роки). На відвідуванні молитовного дому опитувані не роблять акценту, оскільки спілкування з Богом не обмежується лише культовою спорудою. Попри це, вони відвідують богослужіння постійно. Щодо мотивів вибору конфесії, то 3 із 5 респондентів до цього підійшли свідомо. Вони вважають, що саме в цій конфесії «*слідування Божому слову*» є оптимальним та відповідає їхньому світосприйняттю. Відвідування богослужінь, як відмічала молодь ЦХВЕ, мотивується, з одного боку, спілкуванням з Богом, а з іншого – зустріччю із віруючими, «*єдністю з братами та сестрами*», причому останній мотив є найвагомішим.

Важливою рисою богослужінь у протестантів, у тому числі і ЦЄХБ, є, як зазначалось вище, молитва своїми словами, в якій здійснюється подяка Богові. На переконання опита-

них, *«молитва – це спілкування, а не читання»* (Альона, 22 роки). Окрім Біблії, молоді люди цікавляться творами О. Чемберса, Б. Шлінка та ін.

Позакультові практики, на думку молоді ЦЄХБ, є не тільки важливою складовою церковної діяльності, але й необхідною умовою її розвитку на сучасному етапі. Завдяки позакультовим практикам актуалізуються цінності та норми, за якими живуть християни. З огляду на це, усі опитані молоді люди охоче та постійно беруть участь у позакультових практиках, яким ЦЄХБ приділяє особливу увагу, розвиваючи наявні напрями та пропонуючи нові.

У фокусі особливої уваги приходу ЦЄХБ знаходиться молодь, у тому числі молодіжні подружжя. Для цих категорій прихожан працюють два музичні гурти, тенісний клуб, клуб англійської мови, лінія довіри, втілюється в життя проект *«Тиждень подружжя»* та відеопроєкт *«Поговоримо про сім'ю»*. Саме в таких заходах брали участь респонденти, мотивуючи це потребою в саморозвитку, *«обов'язком перед Богом»* (Тетяна, 27 років), можливістю знайомства з іншими людьми зі схожими інтересами. Перелічені форми позакультових практик свідчать про те, що ЦЄХБ приділяє багато уваги молодому поколінню. Такі практики, на думку респондентів, *«допомагають приймати правильні рішення»* (Олена, 24 роки), *«впливають на розвиток самосвідомості та самовдосконалення»* (Юлія, 20 років).

Щодо розвитку позакультових практик в інших церквах, то, на думку опитаної молоді, найбільше цьому приділяють увагу саме в ЦЄХБ.

Звернемося до результатів опитування воцерковленої молоді АСД. На думку наших респондентів, віруючого від невіруючого відрізняє слідування християнським принципам, щоденне спілкування з Богом за допомогою молитви та читання Святого Письма, а також надання допомоги іншим, тобто віруюча людина має бути «не номінально, а реально віруючою» (Олена, 25 років). Це є одним із головних мотивів вибору конфесії АСД, що зазначили 8 із 9 респондентів (лише 1 продовжував сімейну традицію). Попри те, що молитовний дім не виконує тієї функції, що, наприклад, храм у православних, тим не менше частота його відвідування вказує на певну в цьому потребу. Молодь АСД вважає, що молитовний дім дає можливість *«відчутти присутність Бога»* (Христина, 19 років), *«відчутти себе в церкві вільним»* (Ігор, 21 рік), *«почути проповідь»* (Андрій, 22 роки), а також дозволяє зустрітись з одноподумцями, спілкуватися з ними (богослужіння побудоване таким чином, що віруючі мають можливість обговорити той чи інший фрагмент Святого Письма чи проповіді як із пастором, так і з іншими прихожанами).

Молитва та читання релігійної літератури є важливими складовими повсякденного життя молоді АСД. Як і молодь ЦХВС та ЦХЄБ, молоді люди – прихожани АСД надають перевагу не чітко визначеному тексту молитви, а моляться своїми словами, що пов'язано із конфесійною специфікою. Щодо читання релігійної літератури, то, крім Біблії, респонденти, що належать до цієї церкви, також звертаються до творів Е. Уайт *«Дорога до Христа»*, *«Велика боротьба»*, *«Христос – надія світу»*). Серед них великою популярністю користуються відеопроеграми про сімейне життя Л. Нейкурс.

Реалізація АСД різноманітних позакультових практик та залучення до них молоді, як стверджують самі молоді люди, має позитивний і «корисний» характер, адже *«допомога людям є справжньою цінністю»* (Христина, 24 роки).

Серед конкретних форм позакультових практик, в яких молоді люди брали участь, називалися такі: *«Парковка»*, *«Країна здоров'я»*, фестиваль *«Я співаю для Ісуса»*, благодійний марафон *«Бог багатий милосердям!»*, *«Цигарку за цукерку»* та ін. У цілому позакультові практики АСД орієнтуються на молоде покоління та популяризацію здорового способу життя. Саме це, на думку віруючої молоді, варто розвивати і надалі, але є напрями роботи, які теж вимагають привернення уваги: надання допомоги людям без постійного місця проживання, піклування про тварин та збереження довкілля. Оскільки багато заходів спрямовано на

молодь, їхніми виконавцями переважно є саме молодь. Говорячи про вплив позакультових практик на молоду людину, наші респонденти перш за все зазначили, що вони дозволяють розвиватися, самовдосконалюватися, стати гідним членом громади. Участь молоді в позакультових практиках, на думку опитаних, залежить від особистісного фактора – бажання та розуміння необхідності цієї роботи як для власного розвитку, так і для суспільства. На думку респондентів, для поширення позакультових практик необхідно налагодити систему інформування про цей напрям роботи церкви.

Результати нашого дослідження засвідчили зацікавленість та активну участь воцерковленої молоді в позакультових практиках (особливо в порівнянні із загалом студентської молоді, про що свідчать дані наших попередніх досліджень [4]). На відміну від студентів, для воцерковленої молоді позакультові практики стають повсякденними практиками. На наш погляд, більш широке залучення молоді (і не тільки воцерковленої) до позакультових практик та їх перетворення в повсякденні практики сприятимуть підвищенню рівня духовності в нашому суспільстві, ствердженню моральних, зокрема християнських, норм його функціонування, миру та злагоди в душах пересічних громадян.

Список використаних джерел

1. *Гаврилова Н.* Современная религиозность: во что и как верит молодежь Украины / Н. Гаврилова. – Saarbrücken : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010. – 149 с.
2. *Николаевська А.М.* Реалії моральної повсякденності в оцінках пострадянського студентства / А.М. Николаевська // Вісн. Харківс. нац. уні-ту ім. В.Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2008. – № 795. – С. 166–172.
3. *Любчук В.В.* Позакультові практики християнських церков як тип повсякденних практик: теоретичний аспект аналізу / В.В. Любчук // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – Вип. 16. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2010. – С. 164–167.
4. *Любчук В.В.* Участь студентської молоді у позакультових практиках сучасних християнських церков (за результатами якісного дослідження) / В.В. Любчук // Соціологія майбутнього : електрон. наук. журн. з проблем соціології молоді та студентства. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2011. – № 1–2 (2–3) – С. 82–91.
5. *Алексеева М.С.* Воцерковленность как показатель религиозности / М.С. Алексеева // Социол. исслед. – 2009. – № 9 – С. 97–102.
6. *Чеснокова В.Ф.* Тесным путем: процесс воцерковления населения России в конце XX века / В.Ф. Чеснокова. – М. : Академ. проект, 2005. – 297 с.
7. *Синелина Ю.Ю.* Воцерковленность и суеверное поведение жителей Ярославской области / Ю.Ю. Синелина // Социол. исслед. – 2005. – № 3. – С. 96–107.
8. Соціологічна енциклопедія / уклад. В.Г. Городяненко. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
9. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2013/51768/>.
10. Молодіжне товариство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://orthodox.lutsk.ua/duhovnaprosvita/molodizhne-tovarystvo>.

References

1. *Gavrilova N.* 'Sovremennaya religioznost': vo chto i kak verit molodezh' Ukrainy [Modern religiosity: what does Ukrainian youth believe in]. Saarbrücken, LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010, 149 p. [in Russian]

2. *Nikolaevs'ka A.M.* Realii moral'noi povsyakdennosti v otsinkakh postradyans'kogo studentstva [The moral realities of everyday life in the estimates of the post-Soviet students]. *Visnyk Kharkivs'kogo natsional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina «Sotsiologichni doslidzhennya suchasnoho suspil'stva: metodologiya, teoriya, metody»* [Reporter of V.N. Karazin Kharkiv National University «Sociological study of modern society: methodology, theory and methods»], 2008, № 795, pp. 166–172 [in Ukrainian]
3. *Lyubchuk V.V.* Pozakul'tovi praktyky khrystyans'kykh tserkov yak typ povsyakdennykh praktyk: teoretychnyi aspekt analizu [Out-cultic practices of Christian churches as a type of everyday practices: theoretical aspect of the analysis]. *Metodologiya, teoriya ta praktyka sotsiologichnoho analizu suchasnoho suspil'stva: zbirnyk naukovykh prats'* [Methodology, theory and practice for sociological analysis of modern society: scientific works]. Issue 16, Kharkiv, V.N. Karazin Kharkiv National University, 2010, pp. 164–167 [in Ukrainian]
4. *Lyubchuk V.V.* Uchast' students'koi molodi u pozakul'tovykh praktykakh suchasnykh khrystyans'kykh tserkov (za rezul'tatamy yakisnoho doslidzhennya) [Student youth participation in out-cultic practices of modern Christian churches (qualitative research)]. *Sotsiologiya maibutn'ogo. Elektronnyi naukovyi zhurnal z problem sotsiologii molodi ta studentstva* [Sociology Hall. Electronic scientific journal of the sociology of youth and students]. Kharkiv, V.N. Karazin Kharkiv National University, 2011, № 1–2 (2–3), pp. 82–91 [in Ukrainian]
5. *Alekseeva M.S.* Votserkovlennost' kak pokazatel' religioznosti [Strict observancy as an indicator of religiosity]. *Sotsiologicheskie issledovaniya – Sociological Studies*, 2009, № 9, pp. 97–102 [in Russian]
6. *Chesnokova V.F.* Tesnym putem: protsess votserkovleniya naseleniya Rossii v kontse XX veka [Close by: the churching of the population in Russia in the end of the 20th century]. Moscow, Akademicheskii Proekt, 2005, 297 p. [in Russian]
7. *Sinelina Yu.Yu.* Votserkovlennost' i suevernoe povedenie zhitelei Yaroslavskoi oblasti [Strict observancy and superstitious behavior of Yaroslavl' region inhabitants]. *Sotsiologicheskie issledovaniya – Sociological Studies*, 2005, № 3, pp. 96–107 [in Russian]
8. *Sotsiologichna entsiklopediya* [Sociological Encyclopedia]. Ukladach V.G. Gorodyanenko. Kyiv, Akademvidav, 2008, 456 p. [in Ukrainian]
9. Zvit pro merezhu tserkov i religiinykh organizatsii v Ukraini stanom na 1 sichnya 2013 roku [Report on the network of churches and religious organizations in Ukraine as of 1 January 2013], available at: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2013/51768/> [in Ukrainian]
10. Molodizhne tovarystvo [Youth society], available at: <http://orthodox.lutsk.ua/duhovnaprosvita/molodizhne-tovarystvo> [in Ukrainian]

Отримано 29.07.14

Любчук В.В, заведуюча лабораторією соціологічних досліджень
 Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ВОЦЕРКОВЛЕННА МОЛОДЕЖЬ КАК СУБЪЕКТ ВНЕКУЛЬТОВЫХ ПРАКТИК СОВРЕМЕННЫХ ХРИСТИАНСКИХ ЦЕРКВЕЙ

Рассмотрена роль воцерковленной молодежи в осуществлении внекультовых практик современных христианских церквей. Раскрыто содержание понятий «культовые практики» и «внекультовые практики». Проанализированы результаты проведенного автором качественного исследования, целевую группу которого составили молодые люди — прихожане христианских церквей Волыни. Определены характер, содержание, мотивы участия воцерковленной молодежи во внекультовых практиках, их роль в формировании моральных качеств личности и повышении уровня духовности в обществе.

Ключевые слова: воцерковленность, воцерковленная молодежь, внекультовые практики, культовые практики, христианские церкви, субъект внекультовых практик.

Luybchuk V.V., head of laboratory for social research,
 Lesya Ukrainka Eastern European National University (Luts'k)

THE CHURCHED YOUTH AS A SUBJECT OF THE OUT-CULTIC PRACTICES OF CONTEMPORARY CHRISTIAN CHURCHES

This article explores the role of the churched youth in realization of out-cultic practices of contemporary Christian churches. The content of concepts «cultic practices» and «out-cultic practices» is exposed. The author draws the results of her qualitative research. The target group of research is formed of young people — members of Volyn region Christian churches. Article suggests the definition of the nature, content, participation motives of young believers in out-cultic practices, their role in the formation of person's moral qualities and a spirituality level increase in a society.

Keywords: churched youth, out-cultic practices, cultic practices, Christian church, subject of out-cultic practices.